

FRÅN REDAKTIONEN: KRIS!

Den 16 oktober 2014. I radions P1 rapporteras: ”Den inledande amerikanska hybrisen om hur väl rustad sjukvården är för att ta hand om ebolasmittade på ett professionellt och säkert sätt, har övergått till krishantering, sen det kommit fram allvarliga brister i vården av en ebolasjuk man på ett sjukhus i Texas”. President Barack Obama uttalar sig om den kris som uppstått och säger att “We are gonna make sure that something like this is not repeated, and that we are monitoring, supervising, overseeing, in a much more aggressive way exactly what has taken place...” (Morgonköt P1, 16 oktober 2014).

Det pågående utbrottet av ebola fick under 2014 globala konsekvenser. Enligt nyhetsdatabasen Mediearkivet diskuterades ebola år 2013 i 19 nyhetsartiklar. Under 2014 var motsvarande siffra 8910. Det är lätt att begå misstaget att se det radikalt ökade nyhetsvärdet som ett uttryck för kraften i och effekterna av viruset. Under 2015 har rapporteringen kring ebola minskat betydligt, men fortfarande insjuknar och dör många människor. Deras öden förefaller dock, åtminstone utifrån den västerländska nyhetsrapporteringens perspektiv, ha förlorat sin förmåga att signalera kris. Åtminstone för det fiktiva ”vi” som utgör nyhetsredaktionernas amorfa måttstock vid nyhetsvärderingen. I media antar krisen snabbt skiftande ansikten: Köpenhamn,

Charlie Hebdo, Ukraina, Putin, nyval, ubåtar, Northland, NSA, Grekland.

Ordet kris markerar en negativ avvikelse från ett normaltillstånd. Något har tillstött som gör livet svårt eller omöjligt att leva som ”vanligt”. Men nyhetsrapporteringen kring ebola åskådliggör krisstämpelns godtycklighet och situerade karaktär. Krisen är alltid konstruerad och perspektiverad. Oavsett krisens ”natur” är den alltid social och kulturell. Och på samma sätt som normer kring kön blir synliggjorda först när något bryter mot dem, innebär avvikelser i krisen en möjlighet att studera vad som uppfattas som förgivettaget och normalt. Kriser möjliggör studier av gränsdragningar, av inkludering och exkludering. Och därmed, av makt.

Som det här numret av *Tidskrift för genusvetenskap* synliggör kan kriser föda och födas av maktordningar som har med genus, klass, sexualitet, vithet och kropps-funktionalitet att göra. Maktrelationer etableras i kriser också genom att tid och rum konstitueras på olika sätt. Urban- och genusforskaren Dina Vaiou (2013) menar att den offentliga debatten om den pågående krisen i Grekland nästan uteslutande formats utifrån makroekonomiska perspektiv. Från den horisonten osynliggörs genus och andra sociala strukturer. Globalisering blir en fråga om och för stater, snarare än för individer. Vaiou (2013)

utmanar denna etablerade diskurs genom att lyssna till kvinnors berättelser om krisens effekter på dem och deras vardagsliv. Genom berättelserna blir det möjligt att förstå hur vardagsliv och globala processer är sammanvävda. De reformåtgärder som Grekland infört, och tvingats införa, har gjort grekiska kvinnors situation mycket mer utsatt än tidigare. I delar av Aten har krisen inneburit nya framgångar för nazistiska Gyllene gryning och i spåren av detta en smygande acceptans för ”extremt sexistiska modeller” (Vaiou 2013: 535). Den ökande utsattheten för grekiska kvinnor, innebär alltså samtidigt en blomstring för förment ”gamla” maskulinitetsformer.

Raewyn Connell (2005) menar att feminism och kvinnorättsrörelser utgör kristendenser för genusordningen. Detta har inneburit att den hegemoniska maskuliniteten har flyttat på sig, tvingats omförhandla grunden till patriarkatets legitimitet. Många samhällen tolererar inte längre mäns våld mot kvinnor (åtminstone officiellt), eller våld mellan individer i allmänhet. Men kriser lär oss att utvecklingen inte är linjär. Våldsstrategier förefaller finna ny jordmån, om det så handlar om mäns försök att kontrollera kvinnor eller staters försök att kontrollera territorier och befolkningar.

I Obamas tal om den bristande krishanteringen på amerikanska sjukhus anas denna kontrollerande aspekt av kris. Han försöker skapa eftertryck åt sina ord genom att räkna upp ett antal åtgärder; ”monitoring”, ”supervising”, ”overseeing”. Den uppräknande tonen skapar intrycket att det finns en stor verktygslåda att ta till. Men

orden är synonyma. De handlar alla om kontroll. Den ska dessutom ske ”aggressivt”, enligt Obama. Så synliggörs makten, den ropar på sig själv i form av ”kontroll”. Kontroll och kris är en duo som ingår i en mycket intim relation. Den är i allra högsta grad känslomässig. Tidningarnas rubriker väcker oro och skräck, politikerna och forskarna ska återskapa lugnet, ta bort känslorna, skapa kontroll. Genom att kontrollera, ta makt över, bli övermakt.

Ur ett feministiskt perspektiv är det viktigt att studera hur behoven av kontroll formuleras, riktas och utövas. Krisen ger människor möjlighet att ta makt och utöva den mot andra. Frågan är vilka ordningar som blir verksamma, och hur de verkar genom krisens verkningar.

Det här numret av *Tidskrift för genusvetenskap* har temat kris. Bidragen betraktar kriser utifrån mycket olika synvinklar, men förenas av att de belyser krisens mångfaceterade karaktär. Kriser är aldrig entydigt ”dåliga” utan innefattar alltid att något eller någon både gynnas och missgynnas i spåren av det som uppfattas som en krissituation. Lena Martinsson inleder med ett Frispel om den privilegierades kris. Hur kan en feministisk strävan att ge röst åt dem som inte hörs, förenas med insikten att den egna makten behöver undermineras?

Krisens dubbelsidiga natur återkommer i numrets första temaartikel. Helena Wahlström Henriksson, Elizabeth Kella och Maria Holmgren Troy undersöker konstruktioner av föräldralösa barn i amerikansk skönlitteratur. Ett barn utan familj kan uppfattas som ett barn i kris, men utgör också en utmaning mot

själva familjebegreppet. Författarna visar i sin studie att det finns ”gränser för vem som kan inkluderas i den amerikanska (familje)gemenskapen”.

Även Cecilia Rodéhn och Lisa Hagelin uppehåller sig i litteraturens värld. Här är det dock inte skönlitteratur utan facklitteratur som står i fokus. Författarna argumenterar för att undervisningen i klassiska språk befinner sig i kris, och menar att denna bland annat beror av den könsblindhet och sexism som återfinns i befintlig kurslitteratur på området, och en brist på vilja att diskutera undervisningsmaterialet.

Feministisk forskning ägnar idag allt större uppmärksamhet åt att undersöka gränser mellan natur och kultur. Klimatförändringarna påminner oss om att människor inte med självklarhet dikterar villkoren för oss själva och vår planet. Människors existensvillkor och identiteter är alltså mer än bara sociala skapelser. Det är hur identitet formas genom en ”naturens kris” – utbrottet av *Cryptosporidium* i Östersund vintern 2010/2011 – som Erika Wall och Angelika Sjöstedt Landén undersöker i sin artikel.

Sist ut av temaartiklarna är Denise Malmberg som med begreppet *kroppsnormativitet* visar att människor med funktionsnedsättningar löper risk att utsättas för kontroll, makt och (sexualiserat) våld. Funktionsnormativiteten utgör ett maktverktyg för dem som borde vara det viktigaste stödet för kvinnor med funktionsnedsättningar. Krisens dubbla natur visar sig igen, det som blir en kris för någon utgör en möjlighet till makt, kontroll och övergrepp för någon annan.

Som vanligt avslutas numret med ett antal recensioner av intressant nyutkommen litteratur inom det genusvetenskapliga området. Vi hoppas på god läsning!

Magnus Åberg, Sofia Strid och Line Holth

Referenser

- Connell, Raewyn (2005) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Vaiou, Dina (2014) "Is the Crisis in Athens (Also) Gendered? Facets of Access and (In)visibility in Everyday Public Spaces", *City. Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action* 18(4-5): 533-537.